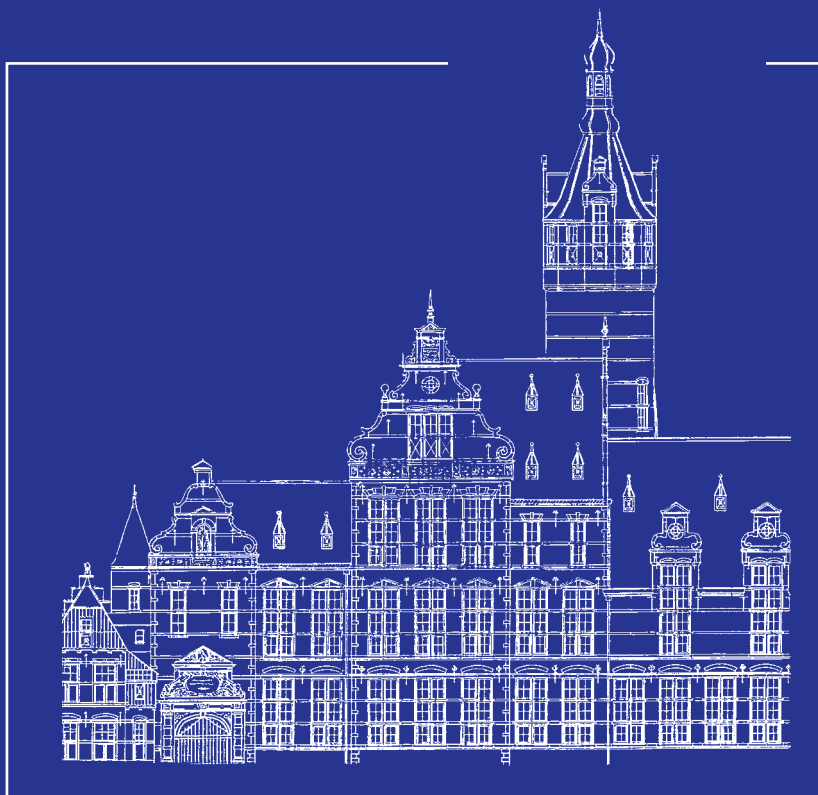

Socialiter

Vrienden van het Gymnasium Haganum

Nummer 18
najaar 2007

Colofon

Socialiter verschijnt 2 maal per jaar en is een uitgave van 'Socialiter', de vereniging van oud-leerlingen van het Gymnasium Haganum.

Redactie/bestuur:

Erik Bierman (e.e. 1952)
Simon Boersen (e.e. 2002)
Aviva Boissevain (e.e. 1991)
Marc Dubois (e.e. 1963)
Albert Huizinga (e.e. 1966)
Goof Kloeg
Ruben Overmeer (e.e. 1982)
Barbara van IJzeren (e.e. 1969)

Redactieadres:

Barbara van IJzeren
Brouwersgracht 45
1015 GB Amsterdam
Telefoon 020 - 6223929
e-mail: barbaravanijzeren@hotmail.com

Webmaster:

Etta Meuter (e.e. 1995)
e-mail: webmaster@socialiter.nl

Correspondenten:

Alexander Munninghoff (e.e. 1963)
Ernst Sittig (e.e. 1968)

Uitgave:

Uitgeverij De Nieuwe Haagsche

Druk:

Koninklijke De Swart

Adreswijzigingen:

Erik Bierman
Louis Bouwmeesterstraat 99
2284 XP Rijswijk
Telefoon 070 - 3964253
e-mail: erik-bierman@orange.nl

Verspreiding:

Docenten, oud-docenten, oud-leerlingen, vrienden en donateurs van het Gymnasium Haganum

Financiële bijdragen:

Postbankrekening nr. 6892167
t.n.v. Vereniging Socialiter, Den Haag
IBAN: NL81PSTB0006892167
BIC: PSTBNL 21

Minimumcontributie € 15,- per jaar

Lid voor het leven € 150,-

Geen blad/alleen mailing € 5,- per jaar

In dit nummer:

Voorwoord	3
Van de rector	4
Even rechtzetten	5
Commentaar van de redactie	5
Oproep-Excuus-Verantwoording	6
Brief van de praeses	7
Van de quaestor	8
Tekening Dick Huijgen	9
In memoriam Stefan Felsenthal	10
Mortui	13
Open doel	14
Haganum in Uruzgan	16
Dissertatie Heleen van Londen	21
Uit de school geklapt	25
Herinneringen 1937-1944	29
Zoekplaatje	34

Het Gymnasium Haganum en Socialiter zijn ook te vinden op het Internet. Adres: resp. www.haganum.nl en www.socialiter.nl. Via dit adres bereikt u ook de lijst met e-mail-adressen van oud-leerlingen.

Voorwoord

Het resultaat van het eindexamen 2007 is verheugend geweest: 77 zesde-klassers zijn geslaagd. Van harte gefeliciteerd, al vind je het misschien wat laat. Jullie nieuwe levensfase is al maanden geleden begonnen: studeren, werken of een ontdekkingsreis naar andere continenten. En wat ons betreft: een eerste kennismaking met het oud-leerlingenblad van de vereniging Socialiter. Een aantal keren zal jullie een nummer toegezonden worden; het blad verschijnt tweemaal per jaar. Natuurlijk hopen wij dat jullie zullen besluiten om het lidmaatschap van de vereniging aan te gaan en de vereiste € 15 per jaar te betalen. De oud-leerlingen van de examenjaren 2006 en 2005 ontvangen dit nummer ook nog gratis omdat we voor deze jaargangen nog in de overgangsfase van **niet** naar **wel** betalen verkeren. De oud-leerlingen van examen 2004 en eerder hebben een brief ontvangen met het verzoek om lid te worden voorzover ze dat al niet eerder deden. We hopen dat de respons, die op dit moment (eind oktober 2007) nog niet te overzien is, groot zal zijn.

Onze eerdere acties hebben tot gevolg gehad dat we thans bijna 800 betalende leden hebben. 75 hebben zich opgegeven als “Lid voor het

leven” door in één keer € 150,- te storten. Wij danken speciaal hen zeer voor het vertrouwen dat zij ons gegeven hebben. Wij zullen ons best blijven doen ons blad te vullen met een inhoud die recht doet aan de interesse van onze lezers.

In dit nummer extra aandacht voor het overlijden van **Stefan Felsenthal**, leerling in de periode 1946 – 1952. Samen met Anne-Marie Heyligers speelde hij vele hoofdrollen in de toneelstukken die onder de regie van oud-leraar geschiedenis drs G.J. de Voogd in onze aula op de planken werden gebracht. Aviva Boissevain heeft een interview met **Heleen van Londen** (e.e. 1982) over haar promotieonderzoek. Oud-leerling **Jaap Pieters** (e.e. 1944) haalt herinneringen uit die tijd op. In het vorige nummer stonden in twee bijdragen onjuistheden die rechtgezet worden. Verder de vaste rubrieken: Mortui, Zoekplaatje, Van de quaestor, Van de rector en de nieuwe rubrieken: Oudleerlingen in het buitenland en Uit de school geklapt.

E. Bierman, h.t. praeses

Van de rector

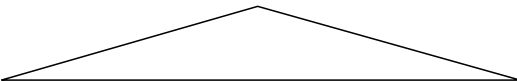
Onze verbouwingsplannen naderen op papier hun voltooiing. Als die plannen verwezenlijkt worden, zullen wij een grote reeks van knelpunten hebben opgelost zodat we ook op de lange termijn onze leerlingen kunnen blijven huisvesten aan Laan van Meerdervoort 57, in een klassiek gebouw waarin onderwijs van deze tijd gegeven kan worden. Het hoeft niemand te verbazen dat herinrichting van de beschikbare ruimte in zo'n dichtbebouwd gebied niet door iedereen met gejuich wordt begroet. Voor sommige burenen wordt het uitzicht mooier, anderen gaan erop achteruit. We zien de toekomst echter met vertrouwen tegemoet.

We zijn het nieuwe schooljaar begonnen met 146 eersteklassers en in totaal 657 leerlingen. Een voorwerp van aanhoudende zorg blijft het lerarentekort. Gelukkig konden we weer alle vacatures vervullen maar zeker in het geval van vacatures gedurende het schooljaar wordt het steeds moeilijker om leraren te vinden.

Met ingang van dit schooljaar is de "vernieuwde tweede fase" ingevoerd. Meteen al aan het begin van de invoering van de tweede fase heeft de regering een evaluatie en eventuele herziening aangekondigd en de nieuwe tweede fase is daarvan het directe gevolg. Een in het oog vallend verschil is de afschaffing van de "deelvakken". Zo

waren bijvoorbeeld Frans, Duits, natuurkunde en scheikunde in Frans 1 en Frans 2, resp. Duits 1 en Duits 2 enz. gesplitst. De "1" duidt op basiskennis van het vak, de "2" op het volledige vak. In een aantal gespreksrondes met de secties hebben we een nieuwe invulling voor de tweede fase gevonden die op grote instemming van de leraren kon rekenen. De koers die we daarbij blijven varen is een brede algemene ontwikkeling voor alle leerlingen van onze school.

Het afgelopen jaar namen 85 leerlingen deel aan het examen. Eén leerling trok zich terug voor het centraal examen. 77 leerlingen zijn geslaagd; dat is bijna 92%. In het kader van de brede algemene ontwikkeling die hierboven werd genoemd stimuleren en faciliteren wij leerlingen die meer willen en kunnen dan de wet van hen verlangt. Dat kan door rekening te houden met keuzes van extra vakken maar ook door leerlingen te faciliteren als het gaat om activiteiten buiten school. Sinds de diploma-uitreiking 2007 reiken wij, dankzij een schenking, jaarlijks een prijs uit aan een eindexamenkandidaat die heeft uitgeblonken. Men kan daarbij op twee criteria letten: intellectuele prestatie en verdienste voor de school. Op grond van die criteria werden acht leerlingen genomineerd. De prijs bestond uit een oorkonde, een "schaal van verdienste" als wisseltrofee en een geldprijs

van driehonderd euro. De prijs is toegekend aan Arthur Klaassens die examens heeft gedaan in twee profielen (Natuur & Techniek en Natuur & Gezondheid) en in de twee klassieke talen, die op zijn eindlijst zeven 7's, drie 8en, vijf 9's en een 10 had, die deelgenomen heeft aan

Even rechtzetten

In het laatste nummer van Socialiter werd kritisch commentaar geleverd op een essay dat ik ruim tien jaar geleden schreef op verzoek van het Gymnasium Haganum. Mijn essay zou onvolledig geweest zijn, aangezien ik niet vermeld had dat de dichter Van Eyck het gymnasium had bezocht.

Deze kritiek berust op een misinterpretatie van mijn essay, dat geschreven werd voor een boekje over het gebouw van het Gymnasium Haganum. Het essay bevat dan ook geenszins een inventarisatie van de schrijvers die leerling van onze school zijn geweest. Het bespreekt een aantal aardige beschrijvingen van het gebouw die te vinden zijn in het werk van Nederlandse schrijvers.

Dat Van Eyck daar niet bij hoort, is niet verwonderlijk. Hij werd in 1900 gymnasiumleerling; het gebouw stamt uit 1907.

Simon Burgers

het Pre-University College, en die de vooropleiding aan het Koninklijk Conservatorium heeft gevolgd. Het voorbeeld is tekenend voor het studieklimaat op onze school en de ambities van menige leerling.

G.P.Th. Kloeg, rector

Commentaar van de redactie

Simon Burgers heeft gelijk. Wat mij in mijn enthousiasme voor ogen stond was het inlijven van een belangrijke letterkundige in de 'Societas Gymnasii Hagani'.

Dat zelfde enthousiasme heeft de redactie al eerder parten gespeeld, met name wat betreft de dichteres Vasalis (Socialiter nr 1), geen oud-leerlinge, maar dochter van geschiedenisdocent Leenmans.

Daarbij ben ik geheel voorbijgegaan aan het uitgangspunt van Burgers' artikel, het gebouw anno 1907. Van Eyck was toen al een jaar van school.

Het is geenszins mijn bedoeling geweest, Simon Burgers van onzorgvuldigheid te betichten. Mocht ik die indruk hebben gewekt, dan bied ik daarvoor gaarne mijn welgemeende verontschuldiging aan.

Albert Huizinga

Oproep

Eind oktober / begin november hebben wij een brief gestuurd naar een groep oud-leerlingen vanaf eind-examenjaar 2004 en eerder om hen op de hoogte te brengen van het feit dat zij al vele jaren het blad Socialiter ontvangen maar nog nimmer (althans voorzover wij hebben kunnen nagaan) een bijdrage gestort hebben. Al in eerdere nummers van ons blad hebben we aangegeven dat de tijd van het gratis ontvangen van het blad ten einde liep.

Buiten deze groep van ruim 1000 oud-leerlingen en een enkele oud-leraar zijn er gelukkig ook een groot aantal die wel contributie betalen, c.q. jaarlijks een donatie storten en dus per 2007 lid zijn. Een aantal van hen is zelfs 'lid voor het leven' geworden. En verder ontvangen de pas gediplomeerden (de jaren 2005 t/m 2007), de huidige leraren en een aantal relaties het blad gratis. Voor hen is deze oproep beslist niet bedoeld.

Voor de in de eerste alinea genoemde brief willen we u onze excuses aanbieden. Door een op dit moment nog niet opgehelderde fout, die ver-

Excuus

Verantwoording

moedelijk bij de verzendservice van deze brieven ligt, waren de achternamen van de oud-leerlingen niet overeenstemmend met de adressen. Gevolg daarvan was dat velen de brief ongeopend weggegooid hebben of hem naar het retouradres hebben teruggezonden (ongeveer 250 brieven kregen we terug). Een klein aantal oud-leerlingen heeft de brief wel geopend en is tot actie overgegaan, zoals werd gevraagd. Ook zij behoeven niet verder te reageren, want hun wensen zijn gehonoreerd. Wij hebben niet iedereen die terecht verbolgen reageerde over het niet kloppen van hun naam een mail teruggezonden met excuses. Wees er van overtuigd dat uw naam en adres goed in ons bestand stonden en nog steeds staan.

Hiernaast drukken wij de brief aan de 'nog nooit betalende' integraal nog een keer af met het verzoek om op deze brief te reageren. De in de brief genoemde datum, 1 december 2007, is inmiddels gepasseerd. Daarom gaat dit nummer 18 nog naar iedereen.

Erik Bierman

Rijswijk, oktober 2007

Socialiter
Vereniging voor oud-leerlingen van het gymnasium Haganum
p.a. Louis Bouwmeesterstraat 99
2284 XP Rijswijk

Geachte heer / mevrouw, oud-leerling en /of oud-docent,

In het vorige nummer van ons tweemaal per jaar verschijnende blad voor de oud-leerlingen en (oud)-docenten van ons gymnasium Haganum kondigde de redactie aan dat nummer 17 (eind juni 2007 verschenen) het laatste gratis nummer zou zijn. Wij, bestuur en redactie van Socialiter, hebben de indruk dat het blad in de afgelopen acht jaar (1999 - 2007) zo langzamerhand heeft bewezen bestaansrecht te hebben. Dit komt mede doordat wij constateren dat steeds meer oud-leerlingen ons deelgenoot maken van opvallende gebeurtenissen in hun leven, die aanleiding kunnen zijn tot een artikel of een interview. Hierdoor neemt de inhoud zowel kwalitatief als kwantitatief toe, wat vertrouwen wekt voor de continuïteit van ons blad.

De afgelopen jaren konden wij door donaties van een flink aantal oud-leerlingen en door een gift van de school zelf het blad steeds gratis aan iedereen toesturen. De financiële situatie blijft echter wankel als men afhankelijk is van giften alleen. Bovendien hebben we gemerkt dat er ook oud-leerlingen zijn die niet geïnteresseerd zijn in het blad.

Gelukkig heeft een groot aantal oud-leerlingen wel begrepen dat de € 15 die wij minimaal vragen als jaarbijdrage beslist nodig is. Een aantal van hen heeft ons verblijd met het aangaan van een lidmaatschap voor het leven door € 150 of meer in één keer over te maken. Dit betekent in de praktijk dat we thans ruim 800 betalende leden hebben, van wie er 75 lid zijn voor het leven. Het betekent ook dat er meer dan 1000 oud-leerlingen (en een klein aantal oud-docenten) nog nimmer (althans vanaf 2004) iets bijdroegen.

Aangezien u tot deze laatste groep behoort vragen wij u met dit schrijven nog eens ernstig te overwegen om lid te worden en een jaarlijkse bijdrage te storten op giro 6892167 t.n.v. vereniging Socialiter te Den Haag. Uw bijdrage, mits voor 1 december 2007 door de penningmeester ontvangen, houdt in dat u de volgende nummers van Socialiter zult blijven ontvangen. Een jaarlijkse bijdrage van minimaal € 15 maakt u lid van Socialiter, stort u ineens € 150 dan bent u lid voor het leven.

Wilt u geen blad ontvangen maar slechts een mailing van ons aangaande reünies, lustra en andere schoolactiviteiten die ook voor oud-leerlingen toegankelijk zijn dan bedraagt de bijdrage € 5 per jaar.

Mocht u geen enkel contact met school meer willen hebben dan zouden wij hiervan ook graag bericht willen hebben. In dat geval is het sturen van een e-mail voldoende: erik-bierman@orange.nl

U kunt uw keuze ook kenbaar maken via onze website, zie: www.socialiter.nl. Vergeet in dat geval niet onder vermelding van uw naam met voorletters, adres en eindexamenjaar het u passende bedrag diezelfde dag nog te storten.

Met vriendelijke groet,

Erik Bierman, h.t. praeses Socialiter

Van de quaestor

Graag wil ik – ook namens het bestuur – iedereen bedanken, die Socialiter zijn of haar vertrouwen heeft geschonken met een bijdrage. Met het huidige aantal contribuanten is de toekomst van onze periodiek en van de vereniging op de langere termijn gewaarborgd.

Onderstaand treft u de financiële rekening en verantwoording over het jaar 2006 aan.

Balans per 31 december 2006

Activa

Vorderingen	Depot TPG Post		260,00
Liquide middelen	Postbank	2.128,42	
	Postbank kapitaalrekening	<u>5.000,00</u>	
			<u>7.128,42</u>
Totaal			<u><u>7.388,42</u></u>

Passiva

Kapitaal	Kapitaal		7.378,28
Schulden	Nog te betalen diversen		<u>10,14</u>
			<u>7.388,42</u>

Staat van baten en lasten 2006

Baten

Bijdragen	Ontvangen bijdragen	5.508,20	
	Bijdragen > € 50	2.167,66	
	Overige ontvangsten	<u>100,00</u>	
			7.775,86
Financiële Baten	Rente kapitaalrekening	<u>59,97</u>	
			7.835,83

Lasten

Overige kosten	Kantoorkosten	148,75	
	Kamer van Koophandel	21,73	
	Porti	17,78	
	Internetkosten	65,45	
	Bankkosten	3,50	
	Overige kosten	<u>257,21</u>	
			514,42
Kosten periodiek	Kosten drukker	2.553,54	
	Kosten verzending	458,68	
	TPG Post	<u>1.620,55</u>	
			<u>4.632,77</u>
			<u><u>5.147,19</u></u>

Voor vragen en opmerkingen kunt u mij altijd bereiken via quaestor@socialiter.nl.

Ruben Overmeer, quaestor

Zes jaar lang (1934-'40) fietste ik vanuit het westen over de Laan van Meerdervoort naar het Gymnasium. Ik kan mij niet herinneren, dat ik, gekomen op het kruispunt met de Tasmanstraat, ons torentje kon zien tegelijk met de toren van het Vredespaleis. Onlangs zag ik dat wel, vanuit de auto. Op 1 april 2007 ging ik er even voor zitten en maakte bovenstaande schets.

Dick Huijgen

Stefan Felsenthal 1933-2007 (Haganum 1946-1952)

Deze zomer beklagde de muziekpublicist Hans Heg zich in een radiogesprek dat er zo weinig aandacht was besteed aan de verdiensten van Stefan Felsenthal ter gelegenheid van zijn overlijden in juni van dit jaar. De belangrijkste van die verdiensten is dat hij bij alles wat hij deed zich in dienst stelde van de kwaliteit.

Stefan was een zoon van gevluchte joodse Duitsers, en werd vernoemd naar Stefan Zweig, een vriend van zijn ouders. Hij maakte op het Haganum deel uit van ons eind-examenjaar 1952, dat in 2002 zijn vijftigjarig jubileum heeft gevierd en ook bij een aantal andere gelegenheden weer samen is gekomen. In de bundel met herinneringen die we toen gemaakt hebben schreef hij over zijn gymnasiumtijd: 'Zes jaar Gymnasium Haganum ... Wat deed je niet al: toneelspelen met Anne-Marie, Fokke, Jan, Tilly, Enno, Rob, Piet, 'Heeboulán' en wie al niet onder G.J. de Voogd; vioolspelen onder Brans; zingen onder Damsteegt; in Spec schrijven; veldsport (be)drijven: korfballen bij GKV; om half drie naar Metropole rennen om hijgend op het tweede balkon Amerikaanse technicolor musicals ('time for a song!') te consumeren; zomerkampen met nachtwandelingen en lùdùvùdù; doen alsof je de BVHG (mede)

kon bestieren; Hebreeuwse taal en cultuur (bij)leren, feesten op de bolenzolder; de hora dansen op de joodse jeugdbeweging; in de duinen paalworpen en broodbakken oefenen bij de (joodse) padvinderij; eind augustus in de poort gaan staan kijken naar het nieuwe grut, keurend of er nog iets veelbelovends bijzat; er uit gestuurd worden door Boneschanscher of de hele hal worden doorgeslagen door Polak; naar de Koninklijke Schouwburg, naar K&W, de Kurhausconcerten, de danslessen op de Laan van Meerdervoort, enzovoorts, enzovoorts.'

Het Hebreeuws, de joodse jeugdbeweging, de joodse padvinderij, ik betwijfel of er klasgenoten waren

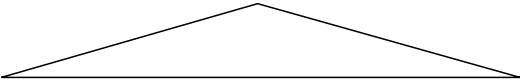
die dat aspect van zijn activiteiten kenden. En in ieder geval wist hooguit een enkeling van zijn oorlogsgeschiedenis, die hij in diezelfde herinneringenbundel kort aanduidt als: Westerbork – Amsterdam – weer Westerbork – Bergen-Belsen (vader overleden 30-03-45) – Tröbitz, alwaar eind april met moeder en broertje door de Russen bevrijd. Het verklaart wel waarom hij zijn gymnasiumtijd samenvat als: zes jaar inhaal oefeningen, zes jaar wraak op de dood, zes jaar ‘lust for life’. En wellicht moet zijn hele actieve leven wel in dat licht gezien worden.

Hij volgde theateropleidingen in Engeland en Duitsland en werkte als acteur, dramaturg en regisseur bij toneelgroep Studio. Van 1963 tot 1972 werkte hij bij de NCRV en van 1972 tot 1990 was hij chef culturele programma’s van de NOS-televisie, later NPS. Daar werden onder zijn leiding ongeveer 130 televisiespelen geproduceerd, en ook bijvoorbeeld de Eurovisie kerstconcerten en veel balletproducties. Hij wist tijdens zijn bewind de culturele zendtijd te verdrievoudigen, met programma’s die ‘vaak van hoog, zeer hoog niveau’ waren volgens de tv-critici die zijn afdeling in 1983 een Nipkowschijf toekenden. Van 1990 tot 1997 werkte hij –vrijwel als enige buitenlander- bij het ZDF in Mainz als leider van de hoofdredactie theater en muziek. In die functie vervulde hij ook een rol van belang bij de Frans-Duitse kunstzender Arte.

Naast de vele energie die hij in die functies stopte –inhaal oefeningen?- vervulde hij –nationaal zowel als internationaal- velerlei bestuursfuncties en adviseurschappen op het gebied van de cultuur, en kreeg een aantal onderscheidingen, waaronder die van ridder in de huisorde van Oranje-Nassau.

Over zijn joodse wortels was hij zeer expliciet. In een interview uit 1994 zegt hij: ‘Ik heb natuurlijk ook mijn portie Kinderstube meegekregen. Die heeft te maken met Duitse joden langs de hele Rijn en de Siedlungsgebiete voorbij Colmar en Metz die sterk geassimileerd waren met de Duitse cultuur, wat over en weer zeer bevruchtend is geweest, maar waar ook de pogroms in doorwerken, dat geheel, waar ik een tik van heb meegekregen, maar ook een gevoel voor cultuur waar ik dankbaar voor ben. Open naar de wereld, kosmopolitisch, en maat weten te houden.’

Maar nog in 2002 constateert hij dat het zelfs tegenover zijn kinderen moeilijk is zijn eigen oorlogsverhaal van binnenuit te doen: ‘werkelijk navertellen hoe het echt was, of beter: hoe het voelde, kan blijkbaar nog steeds niet – of misschien: nu niet meer.’ Dat neemt niet weg dat hij wel een verband legt tussen dat verhaal en zijn rusteloze overdaad aan activiteit, die in 1977 door ziekte tot stilstand komt. ‘Tot ik bij iemand kwam die me duidelijk maakte dat ik van mijn twaalfde tot mijn vierenveertigste een veel te

zware verantwoordelijkheid op me had genomen... In 1977 had ik precies mijn vader overleefd.' Maar het ziet er naar uit dat hij zich daarna weer even gretig in zijn werk heeft gestort, totdat zijn uiteindelijk fatale ziekte hem er onder kreeg.

In een Duits mediavakblad uit 1992 wordt hij gekenschetst als 'der wunderbar geistvolle und von feinem Humor und ebensolcher Ironie beseelter Stefan Felsenthal' Die kwaliteiten gingen gepaard met een grote mate aan creativiteit, en degenen die met hem gewerkt hebben benadrukken het vele dat hij tot stand heeft weten te brengen, ook door mensen kansen te geven en te stimuleren. Tegelijkertijd kwikzilverachtig, ongrijpbaar voor degenen die niet gevoelig waren voor zijn kwaliteiten. Een utopisch realist noemde hij zichzelf. Hij die kwaliteit zo hoog in het vaandel had noemde kwaliteit een onhanteerbaar begrip: hij moest een programma-idee gewoon mooi, nodig, lekker of noodzakelijk vinden. 'Daar zijn nu eenmaal geen criteria voor aan te leggen.' Wat daarbij te denken van zijn uitspraak: 'Ik wil geen macht, alleen invloed'? Kwikzilverachtig was ook zijn vermogen zich vloeiend in een aantal talen uit te drukken en daartussen te switchen, overigens niet zonder enige behaagzucht.

Degenen met wie hij het vooral aan de stok had waren de bestuurders, de mensen van de cijfers en de centen. In zijn kantoor in Mainz hing

aan de muur de spreuk 'Wer sich oft gebeugt hat musz dafür letztendlich strammstehen', die hij wel toepasselijk vond voor de 'door de politiek en de commercie verzielte publieke omroep'. Dat bepaalde ook zijn pessimistische kijk op de toekomst van de omroep: 'In Duitsland, zoals overal in de Atlantische wereld, gaat de publieke omroep naar de kloten. Hij zal verdwijnen in het zwarte gat van partijpolitiek ge-neuzel, de belangen van de wereldwijde commercie en het komende digitale tijdperk, dat het aanbieden van totaalprogramma's overbodig zal maken.' Over de Nederlandse televisie: 'Na een kwart eeuw hebben we nog steeds geen televisie in Nederland. We hebben alleen een omroepbestel.'

Dat past in een algemener beeld van een samenleving waarin bestuurders steeds meer de overhand krijgen ten aanzien van professionals. Stefan was zelf nog van een generatie, onze generatie, waarin bestuurders veelal vakmensen waren wier werk langzaam maar zeker meer bestuurlijk van aard werd: van acteur via dramaturg naar chef van een afdeling.

Stefan is duidelijk niet gemakkelijk geweest voor zichzelf, ongetwijfeld ook niet voor zijn dierbaren, en bepaalde bestuurders zullen gek van hem zijn geworden. Maar wat, denk ik, centraal is bij dat alles is het gevoel voor kwaliteit, zich allereerst uitend in de veelzijdige producten die hij tot stand heeft

weten te brengen: het jaarlijkse internationale kerstconcert van het Concertgebouworkest, veel registraties van voorstellingen van de Nederlandse opera, een groot aantal balletuitzendingen, tal van documentaires over kunstenaars en kunstuitingen en allerlei culturele actualiteitenrubrieken. Maar dat gevoel uitte zich ook in zijn kijk op de ontwikkeling van de omroep, waarbij zijn leus was: ‘Elitisme ja, hermetisme nee.’ En wat ik zelf geneigd ben als zijn grootste kwaliteit te beschouwen is nog niet eens zozeer zijn vechtlust ten bate van de cultuur, als wel de moed om vermoede kwaliteit een kans te

geven ook als die zich nog moest bewijzen.

Wellicht heeft hij nog wel eens teruggedacht aan de zinnen van Shakespeare die hij als Orlando in een schoolopvoering van *As you like it* – in de vertaling van Burgersdijk – had gesproken:

Thou art not for the fashion of these times,

Where none will sweat but for promotion,

And having that do choke their service up

Even with the having; it is not so with thee.

Wiecher Zwanenburg (e.e. 1952)

Mortui

In de rubriek Mortui worden de namen opgenomen van leden die ons ontvielen. Wij stellen het op prijs als nabestaanden van het overleden lid ons op de hoogte stellen. Dat kan via brief, mail of telefoon bij de praeses van Socialiter, Erik Bierman (zie colofon).

In de periode april 2007 tot november 2007 hebben wij bericht gekregen van het overlijden van:

Drs J.P. Boot	(Han)	19 april 2007	eindexamen 1980
S. Felsenthal	(Stefan)	6 juni 2007	eindexamen 1952
Mr A.F. Duyverman	(Alf)	13 augustus 2007	eindexamen 1951
Mr A.P. Borgeld-Prange	(Annie)	16 augustus 2007	eindexamen 1929
Ir H. Feis	(Han)	27 augustus 2007	oud-leraar natuurkunde
Drs A.M.A. Verhaaf	(Ame)	7 september 2007	eindexamen 1924

Rectificatie

In Socialiter 17 is bij het artikel Herinneringen aan L.L. Brederveld een onjuist aanvangsjaar vermeld. Na dr A. Schierbeek, die in 1952 afscheid nam, zijn de biologielessen gegeven door dr J.S. Zaneveld 1952-1954 en dr F.P. Koumans 1954-1955. L.L. Brederveld gaf zijn lessen op het Haganum van 1955-1978.

Marc Dubois

OPEN DOEL

Het debuut van Barbara van IJzeren

Van tijd tot tijd, bijvoorbeeld nu, is er een aanleiding om in dit blad, dat het oog meestal op het verleden gericht heeft, aandacht te besteden aan een actuele prestatie van een oud-leerling.

En feitelijk een nogal onverwachte. De kop van dit artikel had kunnen luiden:

Oud-leerlinge Haganum uitvinder van een nieuw genre in het thrillerdomein?

Een wat vet aangezette kop, want met het schrijven van de allereerste voetbalthriller is het misschien nog wat vroeg om van een genre te spreken, maar nieuw is het wel en opmerkelijk ook.

Een gewaagde combinatie: vrouw schrijft voetbalthriller en bestaat het ook nog om als motto van het boek te kiezen: “muze, bezing ons de wrok”.

Arrogant? Denkt zij zich te kunnen meten met Homerus?

Of is het een eerbetoon aan die dichter, die in de eerste paar woorden van de Ilias zo kort en helder verwoordt waar dat lange gedicht over gaat.

Ja, een eerbetoon van een groot bewonderaar van Homerus en gymnasiast in hart en nieren voor wie juist die woorden, zij het op een volkomen andere manier, samenvatten waar haar boek over gaat.

Er is maar één conclusie: zij moet wel van het Haganum komen.

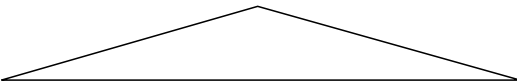

Barbara van IJzeren had nooit de ambitie om een boek te gaan schrijven, maar het plan ontstond naar aanleiding van een discussie in de vriendenkring over hoe moeilijk/makkelijk het zou zijn een boek te schrijven en vervolgens uitgegeven te krijgen.

Er zijn nu eenmaal mensen die een uitdaging in de trant van “dat gaat je niet lukken” nodig hebben om het innerlijk vuur te ontsteken.

Barbara, al jaren een fervent voetballiefhebber ging pragmatisch aan de slag.

Om tijd te winnen koos zij een onderwerp dat nauwelijks nadere research behoefde. Ze kon putten

uit haar reeds aanwezige voetbal-kennis en koos locaties die haar al vertrouwd waren. En zo ontstond de voetbalthriller “Open doel”.

Al doende bleek het toch nog wel aanzienlijk complexer en arbeids-intensiever om werkelijk een echt boek te schrijven en waren er de voorspelbare momenten dat er maar geen schot in dat Open doel kwam..

Maar het is gelukt en zij hoefde vervolgens niet eens van uitgever tot uitgever met haar manuscript te gaan leuren want Prometheus was direct geïnteresseerd.

Zo is begin november het boek Open doel op de markt verschenen.

Ondanks het feit dat ik geen thrillerlezer ben en bovendien niet van voetbal houd, heb ik het boek in een adem uit gelezen.

Open doel is een spannende thriller met een ingenieus plot en een verrassende ontknoping die terugverwijst naar het motto van het boek.

Hierbij, als voorproefje, de flaptekst van Open doel:

Ajax-Feyenoord, de belangrijkste wedstrijd van het jaar. In een bomvolle Arena staat de geliefde en gehate spits van Ajax, Olav Nansen, voor open doel. Op de tribune houdt

iedereen zijn adem in. Wat daarna gebeurt kan niemand geloven. Nog nooit is zoiets vertoond. Maar even later ligt er een dode onder de douche in de kleedkamer. Een van de toeschouwers, Mariette Deferre, moeder en Ajax-fan, raakt door een opmerkelijke samenloop van omstandigheden betrokken bij een reeks bloedstollende gebeurtenissen. Terwijl de dagen verstrijken en de politie achter de feiten aan lijkt te lopen, wordt het steeds duidelijker dat niet alleen Mariette in levensgevaar verkeert. Waarom is Nansens vrouw Tanja opeens van de aardbodem verdwenen? Wat houdt de jonge, ambitieuze speler Kevin van der Molen achter, en wie zit er achter de geheimzinnige telefoontjes die spelersmakelaar Henk Prins ontvangt? Terwijl de mysteries zich opstapelen, probeert Mariette met haar gezin uit alle macht het dagelijks leven op de rails te houden. Maar er blijkt meer op het spel te staan.

Ardy Kuipers (e.e. 1968)

*(Barbara van IJzeren, Open doel
Uitg. Prometheus,
ISBN 9789044610567
Verkrijgbaar in de boekhandel)*

Haganum in Uruzgan

interview met Daan Boissevain (e.e. 1998)

in dienst bij het Ministerie van Defensie sinds januari 2007

door Aviva Boissevain

In de nieuwe rubriek 'Oudleerlingen in het buitenland' laat Socialiter twee oud-leerlingen aan het woord die het afgelopen jaar in Uruzgan verbleven: Daan Boissevain namens het Ministerie van Defensie en André Carstens namens het Ministerie van Buitenlandse Zaken: een militair standpunt naast een civiel. De reactie van André Carstens op onderstaand interview volgt in Socialiter nr. 19 (voorjaar 2008).

URUZGAN

Sinds wanneer zit Nederland er ook alweer?

Sinds begin 2002 neemt de Nederlandse krijgsmacht deel aan vredesoperaties in Afghanistan. Vanaf maart 2006 waren er al Nederlandse militairen in Uruzgan om de missie voor te bereiden, denk hierbij aan de bouw van de kampen. De missie zelf is formeel in augustus 2006 van start gegaan.

Welke geschiedenis heeft Nederland met een land als Afghanistan?

Na het verdwijnen van het Taliban-regime, eind 2001, draagt Nederland als onderdeel van de internationale gemeenschap bij aan de vorming

Daan Boissevain, leerling Gymnasium Haganum van 1991 - 1998

van een stabiel en democratisch Afghanistan. Hoewel sinds die tijd veel vooruitgang is geboekt, kampt het land nog steeds met veel problemen; denk hierbij aan de weerstand die de zogenaamde *Opposing Militant Forces* bieden aan de gezagsuitbreiding van de overheid, de drugsproblematiek en de corruptie binnen de overheid. Om te voorkomen dat de verworvenheden van de inspanningen tevergeefs zouden blijken, is besloten om in 2006 het operatiegebied van de internatio-

nale missie ook naar het zuiden van Afghanistan – en dus ook naar Uruzgan – uit te breiden.

Vanwaar onze betrokkenheid bij dat land?

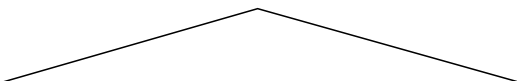
Als deel van de internationale gemeenschap heeft de Nederlandse regering besloten om ook aan die uitbreiding bij te dragen en de verantwoordelijkheid te nemen voor één van de zuidelijke provincies. In Uruzgan heeft Nederland daartoe een Provinciaal Reconstructie Team gestationeerd dat wordt ondersteund door een *Battle Group*. Deze twee eenheden zijn ondergebracht in de *Task Force Uruzgan* (TFU). Deze TFU wordt ondersteund door een *Air Task Force* met daarin Chinooks, Apaches en F-16s, die zorg dragen voor de benodigde bescherming uit de lucht en vervoer van materiaal en personeel.

Wat is er tot nu toe door de Nederlandse missie bereikt?

Opbouw in Uruzgan is wel degelijk mogelijk, al is het een ijdele hoop dat de Afghaanse overheid het bestuur in de provincie vanaf augustus 2008, na twee jaar Nederlandse aanwezigheid, zonder structurele betrokkenheid van de internationale gemeenschap aankan. Het algemene kenmerk van crisisbeheersingoperaties, dat structurele opbouw alleen op de langere termijn kan plaatsvinden, is ook op deze operatie van toepassing. De missie is complex van aard en het vertrouwd raken met de situatie in de provincie, het opbouwen van contacten en het identificeren van projecten vragen tijd en geduld. Tot nu toe is in samenwerking met de Afghaanse overheid onder meer op het gebied van infrastructuur, irrigatie en gezondheidszorg zichtbare vooruitgang geboekt. Op

Daan Boissevain in Uruzgan (2007)

sommige terreinen zijn we echter nog bezig met de meest elementaire vorm van opbouw, namelijk met het creëren van de voorwaarden ervan.

Temidden van hoeveel Nederlanders zat je daar?

In Kamp Holland op Tarin Kowt, waar ik gelegerd was, zat ik samen met enkele honderden Nederlanders.

Hoe was het contact met militairen uit andere landen?

Naast de Nederlanders zijn er ook een paar honderd Australische militairen op Kamp Holland gelegerd; ook zij maken deel uit van de *Task Force Uruzgan*. We konden het ook buiten onze professionele verbondenheid opmerkelijk goed met de Australiërs vinden en er werden dan ook regelmatig sociale activiteiten georganiseerd. Ongeacht de aard van de activiteit, draaide deze vrijwel zonder uitzondering uit op een barbecue. Het bakken van dode dieren is volkssport nummer één onder de Australiërs, die op het kamp een soort van barbecue-eiland hadden gebouwd.

Stond het thuisfront geen doodsangsten uit?

De veiligheidssituatie in de provincie was bij mijn vriendin en ouders zo nu en dan wel reden voor ongerustheid, al doet een keer of twee per week naar huis bellen wonderen. Wanneer ik buiten het kamp kwam, bijvoorbeeld om mee op een patrouille te gaan, liet ik dat altijd

pas weten als ik weer terug was, ook om ongerustheid van het thuisfront te voorkomen.

DEFENSIE

Hoe ben je bij Defensie beland?

Aan het einde van mijn studie heb ik stages gelopen bij de ministeries van Buitenlandse Zaken en Defensie. Die bij Defensie beviel me inhoudelijk het beste en toen ik werd gevraagd om bij de organisatie te blijven, was de keuze dan ook niet moeilijk. Na mijn afstuderen heb ik aan de Koninklijke Militaire Academie in Breda mijn militaire opleiding tot officier bij de luchtmacht gevolgd. Op dit moment ben ik werkzaam als docent Vrede & Veiligheid en geef ik les over de werking van internationale organisaties als de VN, NAVO en EU en over actuele conflictgebieden zoals Afghanistan.

Heb je toen je op school zat ooit gedacht dat je in zo'n soort baan terecht zou komen?

Toen ik eenmaal het besluit had genomen om geschiedenis te gaan studeren, hoopte ik wel dat ik met de specialisatie Internationale Betrekkingen 'iets internationaals' zou gaan doen, al was een vastomlijnd plan in die tijd nog een brug te ver.

Waarom geschiedenis?

De boekenkasten van mijn ouders worden vooral gedomineerd door geschiedenisboeken, die ik van jongs af aan met veel interesse doorspitte; ik denk dat de belangstelling toen

begonnen is. Uiteindelijk ben ik in Utrecht geschiedenis gaan studeren met Internationale Betrekkingen als specialisatie.

Hoe kwam je van ‘iets internationaals’ tot Uruzgan?

Na de val van Srebrenica in 1995 is in de politiek de behoefte ontstaan aan een document dat het besluitvormingsproces binnen uitgezonden eenheden continu reflecteert. Dit dient ervoor om beleidsmakers inzicht te geven in de genomen beslissingen en in de informatie en inzichten die daaraan ten grondslag liggen. Daarnaast dient het als brondocument voor historisch onderzoek en operationele *lessons learned*, naar aanleiding waarvan toekomstig militair optreden verbeterd kan worden. Voor de functie van de zogenaamde *war diarist* is Defensie op zoek naar militairen die een universitaire achtergrond op het gebied van geschiedenis, politicologie of een vergelijk-

bare discipline bezitten. De functie van *war diarist* heb ik van januari tot augustus 2007 vervuld.

Waar zou je zelf, met deze ervaring, ooit nog willen gaan werken?

Zolang als ik bij Defensie blijf, houd ik er rekening mee uitgezonden te kunnen worden. Als de regering besluit om de Nederlandse deelname aan de missie voort te zetten, is er een kans dat de reis nog een keer naar Afghanistan gaat, maar ik houd ook rekening met een uitzending naar Afrika of het Midden-Oosten.

Weet je van andere oud-leerlingen die in een zelfde soort situatie werkzaam zijn?

In Uruzgan kwam ik een klasgenoot tegen en iemand die twee jaar voor mij eindexamen deed, in 1996. Van deze mensen wist ik dat ze direct na het Haganum naar de KMA waren gegaan.

HAGANUM

Aan welke gebeurtenissen op school bewaar je de beste herinneringen?

Ik beleef veel plezier aan de gedachte aan de schoolreizen van de vierde en vijfde klas; in de vierde ben ik meegegaan met de Engelandreis, die ons naar Londen en Dartmoor bracht. In de vijfde leidde de weg naar Rome en Florence. Het leukste waren toch de belevenissen – zowel binnen als buiten school – met mijn beste vrienden Robert Peters en Edwin Praat, met wie ik nog steeds regelmatig contact heb.

Aan welke docenten denk je in het dagelijks leven het meest terug?

Hoewel ik mijn tijd op het Haganum al zo'n tien jaar achter de rug heb, denk ik nog wel eens aan Gé Vaartjes, van wie ik Nederlands kreeg. Ook op persoonlijk gebied

hadden mijn ouders en ik een goed contact met Gé; hij is degene geweest die me het laatste duwtje heeft gegeven om Geschiedenis te gaan studeren. Overigens had ik ook een erg goede band met docent klasieke talen Ingrid Paardekooper.

Ben je bereid op het Haganum of andere middelbare scholen zelf over je ervaringen te komen vertellen, of mag dit niet zomaar?

Zolang ik mijn huidige functie vervul, is dit onder bepaalde voorwaarden wel mogelijk. De kans bestaat dat dit in een volgende functie bij Defensie niet mogelijk is.

Bovenstaand verhaal diende voorafgaand aan publicatie in Socialiter eerst te worden voorgelegd aan de Commissie Voorlichting van het Ministerie van Defensie.

Contact: daanboissevain@hotmail.com.

Waterstaatsgeschiedenis in Nederland onder invloed van de Romeinen

archeologisch onderzoek
van Heleen van Londen (e.e. 1982)

Heleen van Londen, leerling aan het Haganum van 1976 - 1982

In de rubriek 'Dissertaties' aandacht voor het onderzoek van oud-leerling Heleen van Londen, 'Midden-Delfland. The Roman Native Landscape Past and Present' (Universiteit van Amsterdam, 2006): over de ontginning van Hollandse laaglanden door de Romeinen.

door Aviva Boissevain

Strijd tegen het water

Wie in de veronderstelling verkeert dat de Nederlandse waterstaatsgeschiedenis begint met de ontginningsprocessen uit de middeleeuwen doet er verstandig aan het proefschrift *'Midden-Delfland. The Roman Native Landscape Past and Present'* te lezen. In deze studie presenteert oud-leerling Heleen van Londen (Archeologie, UvA) de resultaten van haar archeologisch onderzoek naar het inheems-Romeinse landschap in het reconstructiegebied Midden-Delfland: een regio in het hart van het verstedelijkte gebied tussen Rotterdam, Delft en Den Haag. Hieruit wordt duidelijk dat in onze strijd tegen het water de natte

delen van Holland reeds werden ontgonnen door de Romeinen.

Van Londen baseert haar gegevens op opgravingen die zij uitvoerde met een team van de Universiteit van Amsterdam in de periode tussen 1991 en 1999, verricht op zeven verschillende locaties, verspreid over een oppervlakte van 6700 hectare. Aanleiding voor haar onderzoek was de planologische reconstructie van Midden-Delfland, die leidde tot de herinrichting van het gebied volgens een nieuwe benadering, waarbij het idee eruit bestond om langs de randen van de grote steden Rotterdam en Delft een groene bufferzone te maken, om te voorkomen dat ste-

den bleven uitbreiden ten koste van het open weidegebied. Vanwege het experimentele karakter van het project was er ook ruimte om archeologie als nieuwe discipline bij de ruimtelijke opgave te betrekken. Deze integratie van archeologie in de ruimtelijke ordening was toen (begin jaren '90) ongewoon, maar inmiddels een vroeg voorbeeld geworden van gangbaar beleid. De input van het archeologische onderzoek leidde tot inpassing van oude Romeinse landschapselementen in de nieuwe inrichting van de regio zodat deze behouden blijven voor de toekomst.

Opgravingen in Heemskerk 2006. Heleen van Londen zittend in de Romeinse tijd, maar met haar voeten in de bronstijd.

Romeins watermanagement volgens de Gulden Snede

In december 2006 verdedigde Van Londen de uitkomsten van haar onderzoek, met hierin o.a. de stelling

dat de eerste planmatige ontginning van onze Lage Landen zo'n 700 jaar eerder moet worden gedateerd dan tot dusver werd aangenomen: niet in de negende of elfde eeuw, maar al in de tweede eeuw na Christus, door de Romeinen dus. Van Londen laat niet alleen zien hoe deze ontginning door de Romeinen een sterke omslag maakte, van kronkelige slootjes naar kaarsrechte en kilometers lange sloten, maar ook dat deze patronen behalve een zeer grote regelmaat zelfs het meetkundige principe van de z.g. *Gulden Snede*¹ vertoonden. Bovendien bleek de grootte van de kavels steeds te voldoen aan gangbare Romeinse maten: in eenheden van de z.g. *actus* (ca. 35,52 meter).

¹ De Gulden Snede of 'godelijke verhouding' (*divina proportione*) dateert als term uit de 15e eeuw, maar als getalsmaat van ver voor de Klassieke Oudheid. De getalsverhouding van de Gulden Snede houdt in dat wanneer we een lijnstuk verdelen in twee ongelijke lengten, de verhouding tussen de lengten van deze delen even groot is als de verhouding van het grootste deel tot het gehele lijnstuk. Duiden we het grootste deel aan met de letter *a* en het kleinste met de letter *b*, dan laat de verhouding van beide lijnstukken zich weergeven met de formule $a : b = (a + b) : a$. De bedoelde verhouding a/b wordt het z.g. Gulden Getal genoemd en aangeduid met de Griekse letter ϕ (phi), waarvoor geldt: $\phi = (+\sqrt{5}) : 2 \approx 1,62$. De Gulden Snede levert vaak natuurlijke verhoudingen op en werd veel toegepast in de Griekse architectuur, zoals de Parthenon-tempel te Athene (5e eeuw v.Chr.), maar ook in tal van andere kunstwerken. In de natuur valt deze verhouding opmerkelijk genoeg ook te ontdekken in met name de bloemenwereld: in de vorm van een z.g. 'Gulden Hoek'.

Verrassend? Bezien in het licht van de rest van de Europese landontginning misschien niet: zoals wij van het Romeinse Rijk gewend zijn verliep er wel meer via regelmatige patronen, dus waarom niet ook de landontginning? Voor Nederland is de conclusie van Van Londen echter wel degelijk baanbrekend: alles in haar onderzoek wijst erop dat de invloed van de Romeinen in de waterstaatsgeschiedenis van Nederland in deze tweede eeuw veel sterker is geweest dan tot dusver werd aangenomen. Bovendien dat het grote ontginnen blijkbaar niet door de graven van Holland werd begonnen, zoals algemeen wordt aangenomen, maar hoogstwaarschijnlijk al onder keizer Hadrianus (117 – 138).

Hadrianus in Voorburg

Hadrianus kennen wij als keizer die voortdurend rondreisde en koos

voor versterking van het Romeinse Rijk door het verbeteren van de infrastructuur. Tijdens zijn reizen stichtte hij onderweg vele steden. Bij zijn bezoek aan het huidige Nederland in het jaar 121 of 122 stichtte hij zodoende ook het *Forum Hadriani*, enkele kilometers van het Haganum verwijderd: op de plaats van het huidige Voorburg. Volgens Van Londen zou dit een reden kunnen zijn van de plotselinge systematische ontginning van het gebied tussen Delft en Rotterdam: de landontginningen vonden immers plaats in dezelfde tijd dat Hadrianus aan deze stad Voorburg de status van *municipium* verleende. Een status die de stad het privilege gaf om belastingen te heffen, wat het nodig maakte om de omgeving op te delen in belastbare eenheden. Als tweede mogelijkheid voor de plotselinge ontginningen oppert Van Londen

Romeins watermanagement.

Opgravingen in Midden-Delfland Kerkpolder 2007. Heleen van Londen links.

dat de markt van de stad behoefte had aan vergroting van landbouwoppervlakte in de naaste omgeving.

Personalia Heleen van Londen

Op school geïnspireerd door met name Mevrouw Westerouen van Meeteren ('Mien'), maar ook mevrouw Tels en de heer Roos wilde ze archeologie, fotografie of bouwkunde gaan studeren. Het werd het eerste (ook de eerste keus). Vorig jaar promoveerde Van Londen aan de UvA bij prof. Tom Bloemers, maar ook andere specialisten op het vakgebied zijn enthousiast over haar onderzoek, onder wie o.a. prof. Eric Moormann, hoogleraar Klassieke Archeologie aan de Universiteit Nijmegen en prof. Nico Roymans, hoogleraar Provinciaal-Romeinse Archeologie aan de Vrije Universiteit Amsterdam. Van Londen heeft hen overtuigd van de Romeinse invloed op de landinrichting in ons land in de tweede eeuw

en wordt geprezen om haar systematische aandacht voor het stelsel van sloten.

In haar dubbelfunctie aan het Amsterdams Archeologisch Centrum van de Universiteit van Amsterdam (Universitair docent en directeur van de afdeling voor contractactiviteiten, het AAC/projectenbureau) richt haar vervolgonderzoek zich in de lijn van haar promotie op de overstap van het micro-regionale niveau van landinrichting naar het regionale niveau, waarbij de Romeinse stad in Voorburg meer in beeld komt

Contact:

Dr. Heleen van Londen
Universiteit van Amsterdam,
Amsterdams Archeologisch
Centrum
Turfdraagsterpad 9
1012 XT Amsterdam
T: 020-5257233
E: h.vanlonden@uva.nl

Uit de school geklapt

door

Marcel den Hollander

leraar Duits aan het Gymnasium Haganum van 1984 tot 1998, Oostvaarderscollege te Almere (1998 – 1999), Emmauscollege te Rotterdam (1999 – 2007) en sinds september van dit schooljaar weer terug op het Haganum

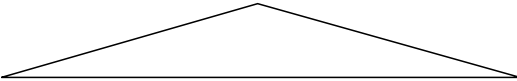
De rubriek ‘Uit de school geklapt’ laat docenten aan het Haganum Nu aan het woord. Voor dit nummer vonden wij Marcel den Hollander, leraar Duits en terug van weggevoest, bereid tot het schrijven van onderstaand artikel. Den Hollander schetst de situatie van het Duits en het Frans op de middelbare school sinds de invoering van de z.g. ‘Tweede Fase’ in 1998: wisten wij dat het aantal te lezen boeken in de talen van onze buurlanden nog maar drie bedraagt? En dat het aantal leerlingen dat Duits of Frans voor het eindexamen kiest de afgelopen tien jaar geminimaliseerd is? Onderstaand het relaas over de reddingspogingen van Marcel den Hollander (en oud-conrector René van Splunteren) in de actie ‘Heelmeesters’.

Heelmeesters

In het voorjaar van 2001 wees een collega Frans van mijn toenmalige school in Rotterdam, het Emmauscollege, me op een ‘mailinglist’ voor talendocenten: een forum waarop met name docenten Frans, Duits en Engels hun ervaringen konden uitwisselen. Aanleiding

hiervoor was dat bij de invoering van de z.g. *Tweede Fase* in 1998 de vakken Frans, Duits en Engels tot zogenaamde ‘deelvakken’ waren gereduceerd: als deelvakken waren deze talen voortaan verplicht voor alle vwo-leerlingen. Het onderwijs in deze talen omvatte uitsluitend leesvaardigheid: één lesuur per week. Vooral voor de docenten in deze vakken ontstond door deze maatregel een grote behoefte aan extra informatie over het talenonderwijs in deze *Tweede Fase*.

Al gauw bleek dat niet alleen de leerlingen, maar ook de leraren zelf het geen pretje meer vonden deze deelvakken te volgen dan wel te doceren, maar wat erger was: het rendement van deze vakken bleek ook zeer gering. Bijkomend gevolg van het reduceren van deze talen tot deelvakken was dat bijzonder weinig leerlingen het ‘heelvak’ Frans of Duits nog voor hun eindexamen kozen, voor de positie van het Frans en het Duits minstens zo desastreus. In de nieuwe structuur speelde het literatuuronderwijs geen enkele rol van betekenis meer: leerlingen hoefden nauwelijks nog boeken te lezen

(drie was het minimum, waartoe veel scholen en docenten zich ook braaf beperkten) en de behaalde cijfers voor de literatuurlijst telden niet mee voor Frans of Duits, maar voor het nieuwe vak ‘literatuur’, dat voortaan als overkoepelend vak voor de literaturen van alle op school onderwezen moderne talen moest gelden.

Het gemopper op de mailinglist van de talendocenten op dit nieuwe systeem nam toe. Men was het erover eens dat de bedenkers van het onderwijsbeleid voor het Frans en het Duits een heilloze weg waren ingeslagen. Helaas viel er van de z.g. *Vereniging van Leraren in Levende Talen* (VLLT) niets te verwachten, sterker nog: deze Vereniging had de ontwikkeling van de deelvakken zelfs gestimuleerd.

In mijn naïviteit stuurde ik een mail rond aan kritische collega’s waarin ik voorstelde om ons met onze grieven maar eens bij bedrijfsleven, hoger onderwijs, Tweede Kamer en media te melden. Voordat ik er erg in had zat ik op 13 september 2001 (twee dagen na de aanslagen in New York, waardoor we ons ook weer de betrekkelijkheid van het probleem realiseerden) op Het Nieuwe Lyceum te Bilthoven de eerste vergadering voor van een groep van ca. 25 docenten Frans en Duits. Een collega Engels bedacht overigens de naam ‘Heelmeesters’ voor ons actiecomité.

Actiecomité

Ons eisenpakket luidde als volgt:

1. Afschaffing van de deelvakken en in plaats hiervan een verplichte keuze tussen Frans of Duits als heelvak op havo en vwo.
2. Een grotere keuzeruimte voor leerlingen om een derde vreemde taal te kunnen kiezen.
3. In alle bovenbouwjaren van havo en vwo tenminste 3 uur per week Frans en Duits op het lesrooster.
4. Een grotere plaats voor literatuuronderwijs, gegeven door hiertoe opgeleide vakdocenten
5. Een steviger positie van deze talen in het vmbo, mede met het oog op een soepele doorstroming naar de havo.

Op slinkse wijze wisten we een mailing aan alle scholen in het voortgezet onderwijs te organiseren (veel schoolleiders kregen het voor elkaar de mailing niet aan de secties Frans en Duits door te spelen...) Op deze mailing ontvingen we binnen de kortste keren maar liefst 2600 handtekeningen. De toenmalige staatssecretaris van onderwijs, Karin Adelmund, verklaarde zich bereid om op 17 december 2001 de handtekeningen persoonlijk in ontvangst te nemen.

Een ander belangrijk actiepunt was natuurlijk het beïnvloeden van de publieke opinie. Na het versturen van persberichten aan alle belangrijke media ontving ik in het weekend vóór het bezoek aan het Ministerie van Onderwijs een tele-

foontje van het NOS-journaal: men wilde mij in één van mijn lessen in het deelvak Duits komen filmen en door Pauline Broekema laten interviewen, tenzij... Bin Laden in het etmaal daarna (de Amerikanen hadden juist Afghanistan aangeval- len) zou worden gepakt. Hierop heb ik de Lieve Heer in één lang schietgebed (!) gevraagd om deze mega-terrorist toch nog maar even vrij rond te laten lopen. Ik wist niet dat Hij mijn verzoek zo letterlijk zou nemen...

Niet alleen publicitair was de overhandiging van de handtekeningen een succes. Mevrouw Adelmund sprak van 'de macht van het getal' en zou haar beleidsadviseurs met onze handtekeningen confronteren.

Al snel werd de weg ingeslagen naar een verbetering van de situatie, er moesten immers toch ook nog andere pijnpunten van de Tweede Fase worden opgelost. Nog geen jaar later, in 2002, kregen scholen de gelegenheid om in de deelvakken van de vreemde talen alle vaardigheden (dus niet alleen die van het lezen) aan te bieden.

Tweede petitie

Bijna al onze eisen werden ingewilligd, met uitzondering van de eerste en belangrijkste: de keuze van Frans of Duits werd niet alleen niet verplicht gesteld voor de havo (waar de studielast, en dus het aantal lessen, echter wél omhoog ging), maar zelfs niet voor het gymnasium nota bene. Ook een schrijven aan de vaste Kamercommissie van het Ministerie van OC en W door de z.g. *Vereniging van Rectoren van de Zelfstandige Gymnasia (VRZG)* in januari 2004, bij monde van haar toenmalige secretaris René van Splunteren (oud-conrector en docent Klassieke Talen aan het Gymnasium Haganum van 1982 – 1997, red.) haalde niets uit. In dit schrijven had de Vereniging van Rectoren geheel onafhankelijk van onze eigen acties eveneens gepleit voor een verplichte keuze voor gymnasiasten voor Frans of Duits als examenvak. Als belangrijkste argument hiervoor voerde deze Vereniging aan dat wanneer een gymnasiumopleiding méér was dan een vwo-opleiding en 'gewone' vwo'ers wél een tweede moderne vreemde taal moesten kie-

zen maar gymnasiasten niet, deze meerwaarde van het gymnasium snel zou verdwijnen.

Samen met de huidige rector van het Haganum, Goof Kloeg, zocht ik daarom vervolgens een aantal parlementariërs op om hen – inmiddels mét medewerking van de Vereniging van Leraren in Levende Talen – voor deze gedachte te winnen.

Uitkomst van deze expeditie naar de parlementariërs was dat ook de partijen D66 en VVD bereid bleken om in januari 2006 – onder minister Van der Hoeven inmiddels – een motie dienaangaande in te dienen. Namens de PvdA zegde ook mevrouw Hamer ons toe met deze motie te zullen instemmen, zodat er een meerderheid in de Kamer zou ontstaan: laatstgenoemde dame bleek uiteindelijk echter last van knikkende knieën en een weke rug-gengraat te hebben en stemde bij nader inzien tóch tegen.

Frans en Duits weer gezond?

Sinds 1 augustus van dit jaar volgen daarom vwo-leerlingen wél verplicht een tweede moderne vreemde

taal als examenvak, zijn de mogelijkheden om een derde (of tweede voor havo-leerlingen) moderne taal te kiezen verruimd en maakt literatuur weer onderdeel uit van het Frans en het Duits.

Is hiermee de positie van het Frans en het Duits gered? Helaas niet: niet ieder gymnasium is even verstandig. Op een school als het Haganum worden de leerlingen van klas 4 gelukkig nog wel verplicht tot het volgen van Frans én Duits, om vervolgens uit een van deze twee talen een keuze te maken samen met een beperkt aantal andere vakken voor het examenpakket. Helaas gebeurt dit lang niet op alle gymnasia: op deze scholen krijgen de leerlingen de vakken Frans en Duits nog maar tot en met klas 3 en kan men na deze summiere vooropleiding deze talen vaarwel zeggen. Blijkbaar geloven de schoolleiders van deze gymnasia niet meer in het gymnasium als surplus ten opzichte van het vwo.

Een tweede ontwikkeling is dat veel schoolleiders van brede scholengemeenschappen, maar ook van enkele gymnasia de mogelijkheid aangrijpen om naast (of in plaats

van) het Frans en het Duits andere talen aan te bieden die beter in de markt liggen, zoals het Spaans, het Russisch of zelfs het Chinees. Is dit dan niet een ontwikkeling om trots op te zijn? Mondiaal gezien spelen deze talen toch een veel grotere rol dan het Frans en het Duits? Misschien wel, maar waar ligt de prioriteit? Een leerling kan in zo korte tijd zoveel talen niet allemaal even grondig verwerven. Vanzelfsprekend zal het leren van andere talen en culturen na de mid-

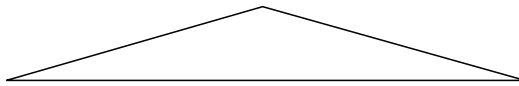
delbare school voor velen noodzakelijk zijn. Wie echter de grotere wereld wil leren kennen, beginne bij de kleinere om zich heen en lere allereerst de taal van zijn buren en hun cultuur

Marcel den Hollander
leraar Duits aan het Gymnasium Haganum en voorzitter actiecomité Heelmeesters
Informatie: www.heelmeesters.nl
Contact: m.denhollander@haganum.nl

Herinneringen Gymnasium Haganum 1937-1944

Begin september 1937 leverde mijn vader mij in de hal van het gymnasium af aan een indrukwekkende man met een hangsnor die mij verwelkomde met de woorden “die zullen we ook wel klein krijgen” of iets van die strekking, in ieder geval was het niet geruststellend. Dr Van IJzeren, zo bleek mij gaandeweg, was ”streng maar rechtvaardig” en als leraar, hij viel wel eens in als onze leraar oude talen ziek was, heel goed. Zijn bijnaam was “Taas”. Hij komt op veel foto’s in Socialiter voor. Dat blad lees ik telkens weer met groot genoegen, in het bijzonder als het de periode betreft, die ik zelf heb meegemaakt. Bij het vele dat al ter sprake is gebracht wil ik toch enkele zaken toevoegen. Het betreft enkele leraren die nog niet genoemd zijn en aanvullingen bij een aantal anderen.

Ik begin bij Merema, die tekenen en kunstgeschiedenis gaf en bekend stond onder de naam “Babs”. In Socialiter nr 13 wordt hij door de geïnterviewde Pat Andrea een goed pedagoog genoemd, maar ook iemand die van discipline hield. Nu, dat heb ik de eerste dag dat ik bij hem in de zaal zat wel gemerkt! Wij moesten die eerste les een rijksdaalder meebrengen, de grootste zilveren munt uit onze geschiedenis. Die munt moesten wij één voor één bij hem komen inleveren. Zo’n munt wil wel eens vallen. Dat geeft op de houten vloer een opmerkelijk kabaal. Dat werkt bij sommige eersteklassertjes aanstekelijk. Telkens als er weer een munt viel keek Babs op met een vriendelijke glimlach. Toen het geld geïncasseerd was wist hij precies welke leerlingen hij dicht bij zich vóór in de klas moest hebben!

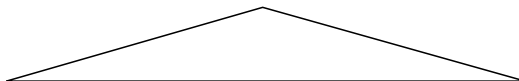

Onder de grote ramen van de tekenzaal lag één van de doelen, die bij handballen werden gebruikt tijdens gymnastiek. Het spreekt voor zich dat, zelfs onbedoeld, een bal nogal eens te hoog terecht kwam. De ruiten van de tekenzaal moeten wel bijzonder veerkrachtig geweest zijn want ik heb er nooit één zien breken, maar de klap was enorm. Merema verdroeg die verstoringen met bewonderenswaardige gelijkmoedigheid. Onze gymnastiekleraar in die tijd was een al wat oudere, enigszins gezette man, die de oefeningen echter nog uitstekend kon demonstreren. Aan het eind van het schooljaar was hij altijd een paar weken weg. Hij werd dan vervangen door een veel jongere man die ons heel erg afpeigerde. Een volkomen andere stijl van lesgeven. Pas later heb ik gehoord dat onze oude leraar, Korpershoek, in Nederland een vooraanstaand man was op het gebied van de lichamelijke opvoeding en dat hij de grote promotor was geweest van de zg “Zweedse gymnastiek” in ons land. Zijn jaarlijkse afwezigheid kwam door zijn betrokkenheid bij de landelijke gymnastiekexamens.

Dr Deknatel, gewaardeerd leraar Duits vanaf 1952, kwam eveneens in Socialiter nr 13 ter sprake. Wat er niet bij staat is dat hij reeds eerder les had gegeven aan onze school. Waarschijnlijk al eind 1940 volgde hij Dr Polak op, die op last van de Duitse bezetter de school moest verlaten. Dat moet voor Deknatel niet gemakkelijk geweest zijn. Een uitstekende leraar opvolgen die gedwongen werd te vertrekken en dan nog met een enigszins Duits aandoende naam... Ik heb echter goede herinneringen aan hem behouden en, gezien zijn herbenoeming in 1952, was ik niet de enige.

Ik heb uiteraard ook de andere joodse leraren de school zien verlaten. Twee daarvan heb ik zelf gehad. Aan beiden bewaar ik goede herinneringen. Zeldenrust, leraar aardrijkskunde, één van mijn favoriete vakken. Hij was vaak ziek en dan vond ik het jammer geen les te hebben. Ik kan mij niets van een vervanger herinneren en dat zal wel betekend hebben dat we gewoon geen aardrijkskunde meer kregen.

En dan Teixeira de Mattos, leraar wiskunde, uitvoerig genoemd in Socialiter nr 11. Ik kreeg hem in september 1939. Hij droeg het uniform van een officier in het Nederlandse leger. Een leraar in uniform! Kunt U zich de reactie van de 2e, 3e klassertjes voorstellen? Hij ging frontaal voor de klas staan, zei niets. Draaide zich vervolgens om en bleef zo enige tijd zwigend staan. Het gegniffel in de klas ging langzamerhand over in een beklemd zwijgen. Toen draaide hij zich naar ons toe en zei: "Nu hebben jullie mij wel genoeg bekeken, mijn naam is Teixeira de Mattos en ik ga jullie wiskundeles geven". Wij konden niet vermoeden dat ook deze man ruim een jaar later gedwongen zou worden van de school te verdwijnen. Dat hij daarna zo'n grote rol heeft

gespeeld in het joodse gymnasium heb ik pas in 1955 uit Socialiter nr 14 geleerd.

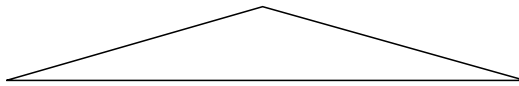
Voor natuurlijke historie (natte his), zoals biologie toen werd genoemd, had ik eerst Postma (Poema genoemd). Na zijn plotselinge dood kwam Dr Schierbeek, die vond (en dat was ook zo) dat hij erg op Goethe leek (zie het zoekplaatje in Socialiter 14). Hij kon heel boeiend vertellen, vaak over zaken buiten ons studieprogramma. Hij was redacteur van het standaardwerk over Anthonie van Leeuwenhoek, dat toen in ontwikkeling was. Verder heb ik nog steeds een boekje met wandelingen in en rond Den Haag, waarin hij het voorwoord heeft geschreven. Hij was een gerespecteerd geleerde. Ik heb van hem alle botjes in het menselijk lichaam in het Latijn leren benoemen en ook over onze organen heb ik veel geleerd met uitzondering van ons voortplantingsapparaat. Ik herinner mij niet dat ik dat toen vreemd vond. Mijn seksuele scholing, maar toen zat ik waarschijnlijk al in de vijfde klas, heb ik opgedaan bij een tweetal lezingen in Diligentia, waarschijnlijk via de school opgeattendeerd. Wat mij in het bijzonder is bijgebleven is dat wij, jongens, gewaarschuwd werden dat meisjes eens per maand wel eens kribbig konden zijn, hoe dat kwam en dat we dat moesten respecteren. Nieuw voor mij, ik had alleen maar een broer. Goed dat Brederveld dit onderwerp later al in de tweede klas behandelde, zoals Dubois in Socialiter 17 beschrijft. Of zelfs al in de eerste klas volgens Marja Maclaine Pont in Socialiter nr 6.

Dit laatste brengt mij bij de leraar oude talen Dr Borleffs. In ons Latijnse leesboek stond ergens bij het woord “nudus” in een voetnoot als vertaling “licht gekleed”. Borleffs zei: “zeg maar gewoon: “naakt”. Maar dat boek had dan ook een katholieke uitgever.

Doorgaande op de schuchterheid op seksueel gebied die in die tijd heerste kom ik bij juffrouw (zo heette een ongetrouwde vrouw toen haar hele leven) Van ter Toolen. Bij Homerus is het enkele malen voorgekomen dat zij bepaalde zinnen in het Grieks voorlas en dan zei: “daarna gaan we verder”.

In de eerste klas had ik voor Latijn Dr Van Vliet, een heel aardige man met één groot bezwaar: hij keek de proefwerken pas na nadat wij daar erg op aangedrongen hadden. Hij had ook een paar uitdrukkingen die niet in Van Dale staan, zoals “parkietéren” voor leerlingen die in de bank te dicht bij elkaar zaten en “niet rammelen met de skeletten” voor als we rumoerig waren. Hij ging al gauw met pensioen.

Op het zoekplaatje in Socialiter nr 14, hierboven al genoemd, staan nog een paar mannen, waarover ik iets wil opmerken. Met twee vraagtekens wordt

Bruigom vermeld maar ik verzeker u dat hij het is. Hij gaf ons natuurkunde en kosmografie en stierf plotseling omstreeks 1943. Jarenlang heb ik onder zijn leiding gespeeld in het schoolorkest “Polyhymnia”. Wij hebben meermalen opgetreden tijdens feestavonden van de Bond van Haagse Gymnasiasten. Daar had een cabaretgroep, “De Broodkorsten” genoemd, groot succes. De groep werd gevormd door Wim Mooyman, Ernst Pfeiffer en Rob Schutte. Deze laatste is enkele jaren geleden overleden.

Wie ook van school verdween, waarom weet ik niet, was Baudet, leraar scheikunde. Dit vak werd overgenomen door een zeer jonge leraar, waarschijnlijk net van de universiteit, Van den Brandhof. Wij vonden hem meteen zeer sympathiek maar konden toen niet vermoeden dat hij zo'n lange en mooie carrière zou gaan maken op onze school. Toen ik na vele jaren weer in het “Westen” terugkeerde trof ik hem aan als voorzitter van de natuurkundige vereniging “Diligentia”, waarvan ik de lezingen al in mijn gymnasiumtijd bezocht.

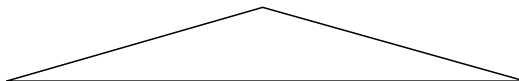
Op de foto staat ook Dr Boulan, leraar Frans. Echt een frans type. Hij startte voor liefhebbers een cursus Italiaans, uitgaande van Dante's “Divina Comedia”. Ik heb de beginstrofes van dat boek altijd onthouden.

Verder staat er de leraar Engels Guitart. Ik vond dat altijd een naam die niet bij zijn vak paste, hoe spreekt een Engelsman dat uit? De enige herinnering aan hem betreft zijn uitspraak van het woord “women”, die niet correspondeerde met de fonetische uitspraak die ik ergens gezien had. En hij gaf mij gelijk. Ik vond dat vreemd.

Dan Dr Hunninger, leraar Nederlands, een verademing na Van Waveren, zo treffend gekarakteriseerd in Socialiter nr 11 door Anna G. (Anneke) de Tollenaere-Blonk. Hunninger gaf nooit huiswerk, alleen moesten we af en toe een opstel maken en zo nu en dan een spreekbeurt houden. Ik heb een keer over de zoutindustrie gesproken. Hij vond dat goed maar wees mij er wel op dat ik van de z geen s moest maken. Ik heb daar mijn hele leven plezier van gehad, maar hoor het ook meteen als een spreker dezelfde fout maakt. Hunninger stotterde, behalve als hij voordroeg. Toen hij eens een deel van “Lucifer” van Joost van den Vondel voordroeg in de klas zat ik het moment af te wachten dat er vanuit een andere klas bezorgd gevraagd zou worden wat er aan de hand was. Hij regisseerde ook meermalen voorstellingen van de leerlingen-toneelvereniging. Ik meen dat hij na de oorlog hoogleraar dramaturgie is geworden.

Wie nog nooit is genoemd is Dr Verdenius, leraar oude talen. Een jonge leraar die het bestond ons in ons eerste jaar Grieks na de kerstvakantie te vergasten op een op een toespraak in het Grieks. Ik en velen met mij, denk

ik, begrepen er nagenoeg niets van. Mijn diepste herinnering aan hem betreft een incident dat ernstige gevolgen had kunnen hebben. Nadat een meisje dat hij de klas uitgestuurd had voor de derde keer terugkwam gaf hij haar in zijn woede zo'n zet dat wij het vensterglas in de gang hoorden rinkelen. Ontzetting allerwege, niet het minste bij Verdenius zelf die lijkbleek weg-trok. Wij vonden het erg voor deze aardige leraar. Hij is niet lang gebleven, werd, geloof ik, al gauw hoogleraar.

Nog twee namen: Leenmans en zijn opvolger Colenbrander, leraren geschiedenis. Leenmans die les gaf of het een universitair college betrof. Geen boeken, zelf aantekeningen maken. Deze week zag ik op TV de uitzending over Elisabeth I. Ik hoorde het verhaal van Leenmans naklinken over Hendrik VIII en het doden van zijn vrouwen, inclusief Anna Boleyn, Elisabeth's moeder. Colenbrander, een volslagen ander type. Ik zie hem nog met zijn aanwijsstok hockeyen met een prop die hij ergens in de klas aantrof. Ook een goede en sympathieke leraar. Ook hij werd, meen ik, al spoedig hoogleraar.

Nog een enkele oorlogsherinnering: kort na het begin van de Duitse bezetting moesten wij enkele van onze, zelf gekochte, boeken inleveren. Wij kregen ze terug, soms met enkele bladzijden minder, soms met onleesbaar gemaakte passages. Een afspiegeling van de toen in Duitsland gebruikelijke boekverbrandingen.

Het doet mij genoegen deze tekst nu te gaan zenden aan Barbara van IJzeren, dochter van "Taas", haar vader met wie ik vele jaren in het Bestuur van de Nederlandse Reisvereniging (NRV) heb gezeten en die dezelfde bijnaam droeg als haar grootvader, de in de eerste alinea genoemde rector van ons gymnasium.

Overigens: niet 1943 was het laatste reguliere oorlogseindexamen, zoals in Socialiter nr 15 staat vermeld. Ondanks de invasie in Normandië op 6 juni 1944 en ondanks dat ook in of bij ons land landingen werden verwacht hebben wij een regulier examen gedaan, inclusief mondeling met een enkele NSB-gecommitteerde. Dit verzekert u uit de eerste hand

Jaap Pieters (e.e. 1944)

Zoekplaatje

Naar aanleiding van ons vorige zoekplaatje kregen wij heel wat reacties. Merkwaardig was die van Peter Ras, die tot zijn verbazing niemand herkende, terwijl hij in die periode toch, zij het in een lagere klas op het Haganum zat.

Wellicht is de oplossing te vinden in het commentaar van Jan de Vos, die ervan overtuigd is dat het hier de vierde klas in 1948 betreft, of de derde klas in 1947. Gezien het feit dat hij vrijwel alle namen goed had, lijkt dit een plausibele verklaring.

De onbetwiste winnaar is echter Hans Roggeveen, die alle namen kon reproducteren, behalve de achternaam van Heidi van der Veen. Hij krijgt het boekje 'Het Gebouw' binnenkort thuisbezorgd.

De volledige lijst luidt nu:

Van links naar rechts staand:

Leraar de heer A.J.P. Moereels, Jan de Jong, Kees Reedijk, Hans van Berne, Rob Andree de la Porte, Eddie Werlemann, Els Loncke, Max Visser,

Zittend van links naar rechts:

Johan Bellaart, Jan de Vos, Nancy Eigeman, Cees Abspoel, Heidi van der Veen, Bram van der Lek, Francien Fels, Hans Roggeveen, Loek van Wieringen, Tineke Toebes, Paul (Sander) Brouwer.

Ook ons verzoek om foto's leverde veel interessant materiaal op, dat we zeker in de toekomst zullen gebuiken. Onze dank gaat uit naar Han Wansink, Francien Fels, Joop Innemee, Bert Snoeck, Dineke van Cruyningen-van Dam, Rob Eigersma en Roland van Geens.

Tevens danken wij Dick Huijgen voor de prachtige schets, elders in dit nummer te zien.

Han(ny) van Kasteel stuurde ons echter de meest bijzondere foto, die het zeker verdient om een plaats als zoekplaatje in dit nummer te krijgen.

We zien hier de laatste schooldag vóór het eindexamen van 1939. Dat deze leerlingen verheugd waren dat hun schooltijd er bijna op zat, is overduidelijk te zien.

Ook nu weer, degene die de meeste goede namen kan aanleveren, ontvangt een exemplaar van het boekje 'Het Gebouw'.

Om het zoeken wat te vergemakkelijken, doen wij er ook nog een foto uit 1988 bij, waar een aantal van de feestvierders 49 jaar later te zien is.

BvIJ

Einde van het op school zitten en begin van de thuiswerkweken voor het eindexamen 1939.

Een tamelijk willekeurig groepje van omstreeks eindexamenjaren 1938, '39, '40.

Bent u op zoek naar?

- oud klasgenoten
- artikelen uit Socialiter
- nieuws van de vereniging
- berichten van het Haganum
- contact met het bestuur

**Kijk dan op:
www.socialiter.nl**